

Förälder med mat i näbben.

Gärdsmyg

TROGLODYTES TROGLODYTES

Hans Falklind är en Sveriges skickligaste fågelfotografer. I somras råkade han av en ren slump få tillfälle att fota en gärdsmygfamilj. Han berättar: "Hade satt mig gömd bakom några ruttna nerfallna trädstammar i skogen hemmavid för att försöka få lite bilder på ett par spillkråkor som höll till där. Rätt vad det var såg jag en gärdsmyg med mat i näbben ganska nära framför mig. Och så hoppade några ungar fram. De verkade inte lägga märke till mig. Föräldrarna letade mat och lockade på ungarna."

Gärdsmyg är en av de arter som har gynnats av den pågående klimatförändringen. Den har under senare tid spridit sig allt längre norrut och finns idag i en stor del av Norrland, även om tätheterna avtar med stigande breddgrad. Populationen i Sverige uppskattas enligt boken *Fåglarna i Sverige* till 500 000 par, varav nästan 30 procent häckar i Småland. Gärdsmygen trivs i träd- och buskmark med tät undervegetation. I Storbritannien är den landets vanligaste art med 8,5 miljoner häckande par.

Som en liten charmig köttbulle.

Gärdsmygen hör till familjen gärdsmygar. Det lite märkliga är att alla arter utom en finns i Nya Världen, det vill säga Nord- och Sydamerika. Totalt 19 släkten med strax under 80 olika arter. Den enda art som alltså förekommer i Gamla Världen, är således "vår" gärdsmyg.

Juvenil (nyflygg) gärdsmyg.

Gärdsmygen är en av våra allra minsta fåglar, den tredje minsta för att vara precis. Nu höjer en och annan på ögonbrynen – varför inte den näst minsta? Skälet är att brandkronad kungsfågel numera är en svensk häckfågel och den arten placerar sig mellan kungsfågel och gärdsmyg i storlek. Gärdsmygen är cirka tio centimeter från näbbspets till stjärt, men eftersom den vanligen håller sin lilla stjärt i lodrätt läge är den faktiska längden ännu kortare. Denna "skogens köttbulle" är dessutom dubbelt så tung som kungsfågeln, trots att den senare bara är snäppet mindre i storlek.

Spanande efter faror som kan lura.

Det vetenskapliga namnet *Troglodytes troglodytes* syftar på ett grekiskt ord som betyder en som bor i grottor. Det gör i sanning gärdsmygen, som bygger klotrunda, proportionellt stora bon. Och inte nöjer sig hannen med att bygga ett enda bo – han bygger för säkerhets skull en handfull halvfärdiga bon, som han sedan väntar med att fodra tills honan har valt ut det hon tycker är mest lämpligt. Vintern är en känslig period för gärdsmygen, som är både en stannfågel och flyttfågel. Under bistra vintrar dör en stor andel av de gärdsmygar som inte har flyttat bort. De flyttande gärdsmygarna övervintrar från södra Sverige ned till mellersta och västra Europa, dock sällan så långt söderut som Iberiska halvön. Ringåterfynd finns framför allt från Frankrike, Belgien, Holland och Tyskland.

Sjungande gärdsmyg med typisk stjärthållning.

Det här är en av skogens allra mest talföra. Sången är en av fågelsamhällets starkaste – förbluffande ljudlig med tanke på fågelns ringa storlek. Sången kan höras under hela året. Gärdsmygen hör nämligen till det fåtal arter som håller sig med vinterrevir. Sångstrofen är relativt lång och består av en räckta metalliskt klingande toner och drillar. Varningslåtena är också ljudliga och ofta framförda. Dessa består av en smattrande ramssa "zerrr".

Ung gärdsmyg.

Gärdsmygen är polygam, vilket innebär att en hanne parar sig med flera honor. Dessa honor ruvar sedan äggen i hannens revir. Men det händer också att honor parar sig med andra hannar än den som håller reviret där honan vistas. Gärdsmygen hinner ofta med även en andrakull under sommaren.

En av föräldrafågeln kikar fram.

I *Svenska fåglars namn* skriver Tommy Tyrberg att första gången namnet gärdsmyg nämns är av Retzius år 1800, och då i formen gårdsmyg. Den svenske 1800-talsornitologen Sven Nilsson använde formen gårdsmyg i verket *Ornithologia suecica* som kom 1817–1821. Gård- är härlett av ett fornsvenskt ord som betyder "stängsel" och "inhägnad åkerjord". Tommy Tyrberg skriver: "I namnet gårdsmyg är det säkert den första betydelsen som gäller, namnet betyder alltså ungefär "fågeln som smyger i gårdsgårdar"." Gärdsmyg har också kallats tummeliten och tumling.